

Олег Файда

ПЕРШІ З'ЇЗДИ ВІЗАНТИНІСТІВ ТА УКРАЇНЬСЬКА НАУКА (до сторіччя Першого Міжнародного Конгресу візантійських студій)

(Завершення статті. Початок у попередньому номері)

DOI: 10.58407/litopis.240618

© О. Файда, 2024. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3110-916X>

Останній перед Другою світовою війною Конгрес візантійських студій, п'ятий за порядком, відбувся в Римі 20-26 вересня 1936 р. У делегації від Польщі були зголошені Й. Скрутень, І. Свенціцький¹ та Володимир Залозецький² (у загальному списку – de Zalo-siecku (sic!) Wladimir³). У заголовках обох його доповідей, поданих німецькою мовою, прізвище транскрибовано вже адекватно – «Zaloziecku». І. Свенціцький фігурує у складі польської урядової делегації на Конгресі⁴, яку очолював уродженець Київщини професор Варшавського університету Тадеуш Зелінський (1859–1944). Також І. Свенціцький вказаний як делегат від «Museo Nazionale ukraino di Lwow»⁵. Й. Скрутень мав репрезентувати одночасно «Ordine dei Basiliens Ucrainiens di Leopoli» та «Società Scientifica Chevchenko di Leopoli»⁶. Натомість відсутня вказівка, яку організацію (заклад) представляв професор, доктор В. Залозецький⁷. Усім трьом українським представникам можна було адресувати листи у «Lwów (Polonia)».

Й. Скрутень не опублікував в актах Конгресу доповіді. Попри це «Хроніка» НТШ зафіксувала присутність василіянина на форумі⁸.

Мистецтвознавець В. Залозецький (1884–1965) представив на Конгресі дві тематично взаємопов'язані доповіді. У заголовку першої йдеться про стилістичне порівняння константинопольської церкви святих Сергія та Вакха із базилікою Сан-Вітале у Равенні⁹. Із тексту випливає, що дослідник поставив масштабніше завдання – з'ясувати на прикладі зазначених сакральних пам'яток співвідношення ранньовізантійської та західноримської архітектури. Порівняльний стилістично-історичний аналіз був спрямований передовсім на виявлення основних відмінностей в облаштуванні обох споруд, що, як вказував автор реферату, символізують дві різні універсальні системи. На думку В. Залозецького, «ці відмінності настільки сильні, що не може бути й мови про взаємний вплив двох архітектур, хоча обидві споруди» в дечому схожі та постали зі спільного пізнюантичного серед-

¹ Atti del V Congresso internazionale di studi bizantini. Roma 20–26 settembre 1936. Roma: Istituto per l'Europa Orientale e Tipografia del Senato del Dott. G. Bardi, 1940. Vol. 2. P. 616. Вказано, що зі І. Свенціцьким була «Signorina»; П. Коханек стверджує, що йшлося про дружину науковця. Вважаю, що в Актах Конгресу мається на увазі донька дослідника – Віра (1913–1991).

² Ibid. P. 618.

³ Вказана описка, а також низка інших вищезазначених вкупі з деякими казусами свідчать, що до таксису конгресів все ж додавалась децифія хаосу.

⁴ Atti del V Congresso internazionale di studi bizantini. P. 602.

⁵ Ibid. P. 603.

⁶ Ibid. P. 604.

⁷ У праці Р. Козак 1928–1939 рр. в житті В. Залозецького означені як час викладання у Греко-католицькій богословській академії, див.: Козак Р. Мистецтвознавча спадщина Володимира Сас-Залозецького. *Народознавчі зошити*. 1999. № 4. С. 466. Дослідниця вважає, що саме цей заклад і представляв В. Залозецький. Натомість в іншому виданні часом викладацької діяльності в Академії вказані 1928–34 рр., див.: Осташко Т. Залозецький-Сас Володимир Романович. *Енциклопедія історії України* / Голова ред. колегії В. Смолій. Київ, 2005. Т. 3. С. 243. Інші матеріали засвідчують, що В. Залозецький таки викладав в закладі майже до кінця 1930-х рр.

⁸ Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. За час від 1.І.1935–25.ХІІ.1937. Львів, 1937. Ч. 73. С. 32. Дивно, що Й. Скрутень не опублікував матеріалів, особливо, коли зважити, що римський Конгрес за 1935–1937 рр. був одним із лише двох «усесвітніх з'їздів», на які Товариство мало змогу відкомандирувати представника.

⁹ Zaloziecky W. Ein stilgeschichtlicher Vergleich der Sergius-Bacchus Kirche in Konstantinopel und S. Vitale in Ravenna. *Atti del V Congresso internazionale di studi bizantini*. P. 452–455.

земноморського зразка¹⁰. Константинопольський та равенський храми відрізняються плануванням, осями орієнтації, оформленням екстер'єру та інтер'єру тощо. Дослідник вважає, що зумів переконливо довести – обидві культові споруди представляють два різні етапи вже сильно диференційованої архітектури наприкінці пізньої Античності.

В іншій доповіді В. Залозецький теж послуговується порівняльним методом, продовжує виділяти, «синтезувати» характерні риси найяскравіших явищ візантійського та західного мистецтва, протиставляючи ці обидві «константи». Науковець, продовжуючи лінію першого реферату, вдається до зіставлення «зрілого романського та зрілого середньовізантійського архітектурного стилю» на матеріалі внутрішнього оформлення церкви св. Трійці в Каені (XI–XII ст., Франція) та монастирської церкви св. Луки в Стірісі (XI ст., Греція). Ключові відмінності між двома храмами дослідник виявляє в «уявленні про простір»¹¹. У храмі в Нормандії насамперед відображається субстанційно-тілесна основа, стіни та компоненти залишаються у первісній матеріальності без штукатурки. Натомість найбільша споруда середньовізантійського періоду надає «досвіду» перебування в космосі, справляє враження нематеріальної істоти, що досягається шляхом покриття всіх стін і склепінь мозаїкою, фресками або мармуром.

У завершальній частині доповіді В. Залозецький зупиняється вже не на архітектурі, а на пам'ятках пізньосередньовічного (XV ст.) живопису. Спочатку зіставляє два зображення Благовіщення. Перше – частина триптиха Яна ван Ейка (Залозецький говорить про картину з Ермітажу, що її на той час радянська влада продала до Національної галереї мистецтв у Вашингтоні), цей витвір мистецтвознавець означає як «звіт про дійсність», далекосяжний натуралізм, який прагне досягнути індивідуальну унікальність явища. Друге зображення радісної звістки для Діви Марії на новгородській іконі з того ж таки століття. Ікона, на думку В. Залозецького, у порівнянні з твором фламандського майстра, виглядає як «абстрактний живопис»¹². Такі відмінності бачить мистецтвознавець і при співставленні «Розп'яття» пензля Рюланда Фрюауфа та візантійсько-руської ікони того ж сюжету з музею Олександра III в Петербурзі (дослідник тут вкотре, здається принципово, вживає на той час неактуальні назви мистецьких збірок, які вже майже два десятиліття мали інші назви, визначені їм новою владою). Мистецтвознавець врешті підсумовує, що західний живопис віддає перевагу індивідуальному, внутрішньому змісту та натуралізму, натомість візантійський акцентує на духовності та ідеалістичному зображенню форми¹³.

В актах римського Конгресу опублікована доповідь І. Свенціцького «Мирні договори болгар і русів з Візантією»¹⁴. Тематично – це продовження розробок у царині візантійсько-слов'янських відносин ще з софійського Конгресу.

Доповідач спочатку коротко характеризує зафіксовані та реконструйовані візантійсько-болгарські угоди за період 634–913 рр., а також додає ще низку гіпотетичних мирних переговорів-договорів. Аналогічний дослідницький метод вираховування реальних та імовірних формалізованих контактів застосовує І. Свенціцький і до візантійсько-руських договорів у проміжку часу 838–988 рр. На підставі підрахунків науковець приходить до висновку, що періодичність кожного чи то візантійсько-болгарського чи то між ромеями та русами договору складає в обох випадках близько п'яти років. Водночас І. Свенціцький окреслює основні військово-політичні цілі та мотиви трьох сторін у цій складній дипломатичній грі¹⁵.

У доопрацьованому варіанті доповідь побачила світ у повоєнний час¹⁶. У публікації 1949 р., в мовознавчій збірці, у переробленому вигляді матеріали доповіді на римському Конгресі стали складовою історико-філологічної розвідки про автентичність договорів Русі з греками X ст. як один з її підрозділів під назвою «Історичне тло договорів Русі з греками»¹⁷. Завважмо, що цей підрозділ – єдиний у тексті статті, де використовується повноцінний науковий апарат.

¹⁰ Ibid. P. 455. В огляді діяльності Конгресу, ануючи власну доповідь, В. Залозецький вказав, що «підкреслив диференціацію одного й другого на основі т. з. пізньоантичних проблемів», див.: Залозецький В. П'ятий Міжнародний Конгрес Візантійських Студій у Римі (20–29 серпня 1936 р.). *Богословія*. 1936. Т. XIV. Кн. 4. С. 251.

¹¹ Zalziesky W.R., v. Byzanz und Okzident in der bildenden Kunst des Mittelalters. Ein stilvergleichender Versuch. P. 456.

¹² Ibid. P. 458.

¹³ Ibid. P. 459.

¹⁴ Swiencickij I. Die Friedensverträge der Bulgaren und der Russen mit Byzanz. *Atti del V Congresso internazionale di studi bizantini*. Roma: Istituto per l'Europa Orientale e Tipografia del Senato del Dott. G. Bardi, 1939. Vol. I. P. 322–326.

¹⁵ Ibid. P. 323–324.

¹⁶ Свенціцький І. Питання про автентичність договорів Русі з греками в X ст. *Вопросы славянского языкознания*. Львов: Изд-во Львовского государственного университета, 1949. Кн. 2. С. 103–122.

¹⁷ Там само. С. 106–108.

Але згаданими виступами «українські нотатки» візантиністичного форуму не обмежуються. У списку оголошених на Конгрес фігурує професор Іван Турцевич (1856–1938), із означенням локації – «Place de l'Institut, I – Nieschin». Тоді, коли західноукраїнські делегати фактично фігурували як представники Польщі, то навпроти прізвища ніжинського професора країною походження вказана «Ucraina»¹⁸. І. Турцевич – український вчений білоруського походження, наукову кар'єру розпочинав як філолог-класик, надалі наукові інтереси концентрувалися в царині історії культури давнього Риму. Студіювання Античності поступово скерувало його до зацікавлення візантійською історією¹⁹. І. Турцевич брав участь в діяльності Візантологічної та Близькосхідної комісії ВУАН, приготував кілька публікацій, однак одна з них у ті часи так і не побачила світ у друкованому вигляді. Поперше, обидві наукові інституції через «специфіку» досліджуваної ними проблематики не вельми толерувала радянська влада щодо видання результатів їхньої діяльності. По-друге, київські колеги не виявляли особливої зацікавленості в публікаціях професора. Згодом на одному із засідань Комісії Близького Сходу присутні засудили методологічні прийоми науковця²⁰.

Неможливість публікуватися ані в республіканських, ані в союзних виданнях спонукала І. Турцевича переорієнтуватися на контакти із закордонними вченими, зокрема відомо про його листування з видатним німецьким візантиністом Францем Дьольгером. Очевидно, що завдяки тодішньому редактору «Byzantinische Zeitschrift» дослідник опублікував у сер. 1930-х рр. статті німецькою мовою в цьому виданні²¹ і, ймовірно, дізнався про планований форум візантійських студій. Утім, доповідь ніжинського візантиніста відсутня в актах Конгресу. Зважаючи на репресивну політику влади, несхвалення контактів із зовнішнім світом, що поширювалися на наукову царину УРСР, а також на скрутні, передовсім матеріального характеру, обставини, в яких професор перебував останні роки життя²², не має підстав сумніватися, що особисто відвідати наукове зібрання не було змоги.

На час проведення форуму в італійській столиці І. Турцевич ще з 1930 р. обіймав напівдекоративну посаду керівника осередку Близькосхідної комісії (Комісії ВУАН по вивченню Близького Сходу і Візантії) у Ніжині. Про його закордонні наукові контакти стало відомо, і в одному із жовтневих 1937 р. номерів газети «Комсомолец України» з'явилася стаття «викривального» змісту із типовим для духу того часу заголовком «Хто орудує в ніжинському педінституті». Зокрема в ній йшлося і про І. Турцевича як одного із старих «професорів», які «свої “наукові” праці шлють до Берліна й Рима». Нарочите представлення вченого звання в лапках, а також голослівні інвективи щодо наукового рівня праць Івана Григоровича чітко сигналізували про непотрібність та шкідливість науковця для радянської влади. Іще Турцевича в цій статті безпідставно називали «колишнім поміщиком, запеклим ворогом радянської влади [та] ... зрадником радянського народу»²³, що ставило хрест на будь-яких спробах продовження подальшої науково-дослідної діяльності в офіційних установах.

Цікаво, що в списку оголошених на форум, на тій же сторінці, що й І. Турцевич, також фігурував проф. Володимир Вальденберг (1871–1940), який мав представляти СРСР²⁴. Як і у випадку з представником України, в актах Конгресу доповідь Вальденберга теж відсутня, дослідниці творчості ленінградського професора про відвідини ним зібрання науковців в італійській столиці нічого невідомо²⁵.

Короткий, наголошено суб'єктивний огляд діяльності V-го Конгресу подав В. Залозецький. Український мистецтвознавець наводить найзагальніші статистичні відомості про форум, зокрема перелічує секції, інформує про кількість доповідей та учасників. Утім, характеризувати зміст основних рефератів вирішує, ґрунтуючись на власній «класифікації на теми загальні і на нові відкриття», фактично відкидаючи конгресову науково-організаційну структуру як не зовсім вдалу²⁶.

¹⁸ Elenco degli iscritti. *Atti del V Congresso internazionale di studi bizantini*. Vol. II. P. 617.

¹⁹ Коростильов Т. Візантійська тематика в науково-педагогічному доробку професора Івана Турцевича (досвід реконструкції). *Софія Київська: Візантія. Русь. Україна*. Київ, 2011. С. 64, 66.

²⁰ Там само. С. 67–71.

²¹ Turcevič J. Cl. Claudianus und Joannes Lydos. Zur frage der Herkunft Claudians. *Byzantinische Zeitschrift*. 1934. Bd. 34. № 1. P. 1–9; Turcevič J. Zu einigen stellen des Codex Theodosianus und des justinianischen Corpus juris. *Byzantinische Zeitschrift*. 1934. Bd. 34. № 2. P. 359–364.

²² Іван Григорович Турцевич (1856–1938). *Ніжинська старовина*. 2006. Вип. 2 (5). С. 119.

²³ Цит. за: Коростильов Т. Візантійська тематика... С. 71.

²⁴ На його присутність у списку членів Конгресу також звернула увагу М. Нистазопуло-Пелекіді: Nystazopoulou-Pelékidou M. L'Histoire des congrès Internationaux des Études Byzantines (Première partie). *Βυζαντινά Σύμμεκτα*. 2008. Vol. 18. P. 24 (посилання 54).

²⁵ Земскова В. В. Е. Вальденберг (1871–1940). История византийской политической литературы в связи с историей философских течений и законодательства. Санкт-Петербург: Дмитрий Буланін, 2008. С. 13, 17.

²⁶ Подібно, ще за результатами Першого конгресу Анрі Греґуар в короткому огляді його діяльності також запропонував читачам альтернативну до запропонованої організаторами класифікації виголошених доповідей. Див.:

Виклад В. Залозецького чіткий, лаконічний, суворо академічний, навіть сухий. Особливо ці риси помітні на тлі живої оповіді І. Свенціцького про події софійського Конгресу. Звичайно, слід брати до уваги, кому призначено допис, адже В. Залозецький опублікував його в профільному виданні «Богословія», а не в популярній львівській українській газеті.

До доповідей, які порушували «загально-суттєві (курсив мій – О.Ф.) питання», український репрезентант зараховує трохи більше десятка виступів, зокрема й свій «Про відношення церкви св. Сергія і Вакха до церкви св. Віталія». Порівняно докладніше оглядач зупинився на змісті доповіді Фр. Дьольгера про вплив Риму на розвиток візантійської політичної думки²⁷.

До рефератів, які на думку В. Залозецького представляли «нові відкриття», зараховані півтора десятки. У цьому по суті анотаційному переліку зазначено і «тематично-історичну аналізу композиції останнього суду у східних Словян», представлену І. Свенціцьким. Згадка В. Залозецького про українського колегу заслуговує на окрему увагу, адже доповідь директора Національного музею під такою назвою в «Atti del V Congresso internazionale di studi bizantini» відсутня. Навряд чи маємо справу з опискою В. Залозецького чи помилкою набирача (складача) тексту в типографії. До того ж відомо, що подібною проблематикою Іларіон Семенович займався²⁸. Імовірно, доповідь була виголошена поза офіційною програмою форуму²⁹.

Останній абзац тексту авторства В. Залозецького подає абрис загальної атмосфери Конгресу, схвально відгукується про організовані для учасників екскурсії («наукові прогульки») різними італійськими містами та «багаті виставки візантійських рукописів та мистецького промислу, улажені заходами Ватиканської бібліотеки в Римі»³⁰.

Дещо запізнилу увагу в часовому вимірі (аж у 1952 р.) до П'ятого Конгресу демонстрував «критичний», а насправді вельми поверховий, огляд його «Atti» (а також двох наступних повоеєних конгресів у Парижі та Брюсселі) московського візантиніста, відповідального редактора відновленого «Візантійського временника» Бориса Горянова. Радянське візантинознавство після Другої світової війни переживало етап своєрідного відродження на марксистсько-ленінських методологічних основах, і нова серія вказаного видання у пізньосталінські часи наवरстувала втрачене протягом 1930-х рр., демонструючи принаймні формальну увагу до процесів у світовому західному візантинознавстві, паралельно тавруючи його як «реакційне буржуазне»³¹ у відповідності до відомого критерію – оскільки воно майже ігнорує соціально-економічну дослідницьку проблематику.

«Певний інтерес» оглядача привернула згадана раніше доповідь І. Свенціцького на Конгресі в Римі. Курйозності характеристиці Б. Горяновим реферату додавала низка моментів. Так, Іларіон Семенович був названий «польським істориком»³², якраз у тому самому 1952 р., коли його змістили з посади директора Державного музею українського мистецтва та перевели до Інституту суспільних наук АН УРСР за намаганням протидіяти владі у справі знищення національних мистецьких пам'яток. До речі, в огляді Четвертого Конгресу, на який делегати із СРСР не потрапили, І. Свенціцький об'єктивно відзначив заслуги російської науки в царині візантинознавства³³. Оскільки відродження візантинознавства у повоеєнному СРСР відбувалося насамперед у провідних наукових осередках Москви та Ленінграда, з'ясовувати факт студіювання в цій же царині й на нещодавно приєднаних землях в рамках національних «буржуазних» історіографій напевне не входило в обов'язки столичних вчених. В огляді наголошено, що Конгрес 1936 р. проходив у столиці фашистської держави, термін «міжнародний» при його означенні нарочито подавався у лапках, акцентувалося, що головував на засіданнях міністр освіти фашистського уряду. Очевидно, що в такому контексті доречно було «не помітити» зголошення на форум двох представників із СРСР.

Події Другої світової війни підвели ризик у активізованій з сер. 1920-х рр. і на якісно вищому науковому рівні організованій міжнародній співпраці дослідників візантійської

Grégoire H. Un congrès d'études byzantines à Bucarest (fin avr. 1924). *Echos d'Orient*. 1925. Janvier–Mars. № 137. P. 58.

²⁷ Залозецький В. П'ятий Міжнародний Конгрес Візантійських Студій у Римі. *Богословія*. Львів, 1936. Т. XIV. Кн. 4. С. 251–252.

²⁸ Див., напр.: Галицько-руське церковне малярство XV–XVI ст.: Матеріяли і замітки (8 рисунків і 15 ілюстрацій) / Подав І. Свенціцький. Львів: З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка, 1914. 54 с.; Свенціцький І. Іконопис Галицької України XV–XVI вв. Жовква: Печатня оо. Василян, 1928. XII, 102 с.

²⁹ Як і в описаних вище Й. Скрутнем прецедентах виголошення «надпрограмових рефератів» на попередньому Софійському форумі, подібні практики могли застосовуватися і на римському Конгресі.

³⁰ Залозецький В. П'ятий Міжнародний Конгрес Візантійських Студій у Римі. С. 253.

³¹ Горянов Б. Критический обзор актов международных византиноведческих конгрессов. *Византийский временник*. 1952. Т. 5 (30). С. 244.

³² Там само. С. 249.

³³ Свенціцький І. Четвертий Міжнародний Конгрес Візантології в Софії. *Діло*. 1934. 22 жовт. (Ч. 283). С. 4.

цивілізації. У першому томі актів римського Конгресу, який побачив світ у 1939 р., між титульним аркушем та змістом було вміщено оголошення про плани провести VI-й Конгрес в Алжирі, однак ця звістка виявилася невинуватено оптимістичною...

Отже, упродовж тринадцяти міжвоєнних років (1924–1936) світове візантинознавство активно прогресувало, запровадивши практику «вселенських соборів» фахівців у різних царинах цієї міждисциплінарної галузі гуманітарних наук. Українські дослідники не залишилися осторонь від надважливого процесу міжнародного співробітництва при студіюванні Візантійської цивілізації, адже на північ від Чорного моря, від Дністра і по обох берегах Борисфену століттями знаходилися терени її впливу в різних сферах духовно-культурного, політичного та матеріального буття.

На перших трьох конгресах українських делегатів не було, втім достеменно відомо, що на другий, в югославській столиці, зголошувалося чотири західноукраїнські науковці. Вимушену відсутність дослідники компенсували акцентуванням уваги на особливо цікаві для вітчизняної науки доповіді, виголошені на першому Конгресі або ж, як це зробили у ВУАН, на загальній характеристиці Бухарестського та Белградського форумів. Науковці на західноукраїнських теренах певну увагу приділяли персоналії ініціатора та організатора з'їзду в столиці Румунії – Н. Йоргі. Якщо для світової візантиністики постать видатного румунського історика позначена репутацією щасливого зачинателя конгресів, то серед українських науковців професор позбавлений ореолу, низку його історичних концепцій вельми критично оцінювали. Насамперед з огляду на те, що політична діяльність неодноразово визначала концепції бухарестського історика, особливо в тих випадках, коли йшлося про питання слов'янського впливу на румунський етнос, а також, що було значно важливіше, його ролі у справі анексії земель Північної Буковини. Зважаючи на авторитет думки Н. Йоргі, окремі франкомовні візантиністи опосередковано словесно докладалися до легітимізації румунських територіальних загарбань.

Імовірно обійшли увагою українські науковці Конгрес у столиці Греції.

Українська репрезентація була зрештою реалізована щойно через десятиліття після бухарестського форуму – на Четвертому конгресі в Софії 1934 р. доповідали та опублікували реферати І. Свенціцький та Й. Скрутень. Через два роки останній міжвоєнний з'їзд візантиністів приймав перший Рим; повноцінну участь, а саме виступ із публікацією тез, залишили в «Atti» І. Свенціцький та В. Залозецький, останній навіть видав дві доповіді.

Якщо, наприклад, брати до уваги середньоарифметичне число учасників міжвоєнних конгресів (близько 240 осіб, зваживши, що на першому було шість десятків делегатів, а на римському майже чотири з половиною сотні), то українська присутність *de facto* двох людей на форумі, на перший погляд, виглядає більш ніж скромною. У випадку з тогочасною українською наукою слід, бодай частково, взяти до уваги й тих осіб, які запланували відвідати виняткову для дослідників візантійської цивілізації подію. Цих останніх (потенційно можливих учасників) навіть дещо більше, ніж тих, кому пощастило потрапити до Софії та Риму. Частина охочих не потрапила через відсутність коштів, а делегат з Великої України практично не мав шансів побувати закордоном в умовах обмежень тоталітарного режиму.

Відомі виголошені німецькою мовою шість доповідей (п'ять опублікованих плюс одна виголошена, але не видана в актах форуму) засвідчують доволі широку проблемно-тематичну палітру зацікавлень репрезентантів української науки. Західноукраїнські науковці розробляють політичну, церковну історію, а також вузлові питання в культурній царині про співвідношення західноєвропейського та візантійського мистецтва. Хронологічно ці матеріали обіймають епоху від межі пізньої Античності та ранньої християнської імперії на Сході аж до пізньосередньовічних.

Серед українських делегатів конгресів один виділяється наголошеною науково-організаційною та репрезентаційною активністю в зазначеному інтелектуальному співтоваристві. Якщо василіянин та мистецтвознавець репрезентували, як і більшість учасників форумів, насамперед індивідуальний доробок, то І. Свенціцький, особливо на Софійському з'їзді, робив кроки до промоції української науки серед світової громадськості, можливо дещо авансом оголошував цій громадськості про існування української візантиністики, демонстративно налагоджував наукові зв'язки, інформував про цінні для візантиністичного збірки Національного музею. Іларіон Семенович був єдиний з українців залучений до конгресового науково-організаційного проекту, а також включений в офіційну державну, щоправда від Польщі, делегацію. Львівський музейник вповні використовував засоби протодипломатії як для інтересів української науки, так і для потенційної користі всієї української справи.

References

- Korostylov, T. (2011). Vizantiiska tematyka v naukovy-pedahohichnomu dorobku profesora Ivana Turtsevycha (dosvid rekonstruktsii) [Byzantine themes in the scientific and pedagogical work of professor Ivan Turtsevych (experience of reconstruction)]. Kyiv, Ukraine.
- Kozak, R. (1999). Mystetstvoznachna spadshchyna Volodymyra Sas-Zalozetskoho [The art studies heritage of Volodymyr Sas-Zalozetskyi]. *Narodoznachni zoshyty – Ethnographic notebooks*, 4, P. 464–469.
- Ostashko, T. (2005). Zalozetskyi-Sas Volodymyr Romanovych. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Zalozetsky-Sas Volodymyr Romanovych. Encyclopaedia of the history of Ukraine]. Kyiv, Ukraine.
- Zemskova, V. (2008). V.E. Valdenberh (1871–1940). Ystoryia vyzantyskoi polytycheskoi lyteratury v svyazi s ystoryei fylosofskykh techenyi y zakonodatelstva [V.E. Waldenberg (1871–1940). History of Byzantine political literature in connection with the history of philosophical currents and legislation]. St. Peterburh, Russia.

Файда Олег Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету ім. І. Франка (вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна).

Fayda Oleh – candidate of historical sciences, docent of the department of history of Middle ages and Byzantine studies of I. Franko national university of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine).

E-mail: oleg_faيدا@yahoo.com

FIRST CONGRESSES OF BYZANTINISTS AND UKRAINIAN SCIENCE (TO THE CENTENARY OF THE FIRST INTERNATIONAL CONGRESS OF BYZANTINE STUDIES)

(End of article. Beginning in the previous volume)

The purpose of the work is to highlight the reception by Ukrainian researchers of the first international gatherings of specialists in the field of Byzantine studies and their participation in the mentioned congresses. The general **scientific research methods** as well as special historical ones, in particular, tools inherent in historical-genetic and historical-comparative methods are used in the article. Special attention is paid to the current trend in historiography to consider the international scientific gatherings of Byzantinists of the interwar period also through the prism of their use for political and representational purposes. The main **novelty of the study** has two dimensions. First, it was found that the First (1924) congress of Byzantine studies in Bucharest provided indirect opportunities to legalize, in particular, the annexation of lands inhabited mainly by the Ukrainian ethnic group by Romania. Secondly, a number of circumstances of unrealized for various reasons attempts of Ukrainian researchers to join the first congresses have been specified, and certain aspects of the actual participation of three domestic Byzantinists in the work of these forums have been clarified.

Conclusions. Ukrainian Byzantinists closely followed the implementation of the idea of congress meetings, tried to get to the Belgrade forum. It was possible to fully participate in the work of the international Byzantine community in the middle of 1930s in Sofia and Rome. I. Svientsitskyi, Y. Skruten and V. Zalozetskyi testified to the diversity of their scientific interests. Also, the head of the National museum distinguished himself by his intensive activity, which can be defined in the categories of protodiplomacy. Ukrainian delegates, and even scientists who could not make it to the congresses, actively disseminated information about the forums among the Ukrainian public, popularized them, and therefore Byzantine studies as a field of humanities important for national science.

Key words: international congresses of Byzantine studies, Ukrainian Byzantine studies, protodiplomacy, Ilarion Svientsitskyi, Yosafat Skruten, Volodymyr Zalozetskyi.

Дата подання: 16 травня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 16 грудня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Файда, О. Перші з'їзди візантиністів та українська наука (до сторіччя Першого Міжнародного Конгресу візантійських студій): завершення статті. *Сіверянський літопис*. 2024. № 6. С. 176–181. DOI: 10.58407/litopis.240618.

Цитування за стандартом APA

Fayda, O. (2024). Pershi zizdy vizantynistiv ta ukrainska nauka (do storichchia Pershoho Mizhnarodnoho Kongresu vizantiyskikh studiiv): zavershennia statii [First congresses of byzantinists and Ukrainian science (to the centenary of the First International Congress of byzantine studies): end of article]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, P. 176–181. DOI: 10.58407/litopis.240618.

